

KEYNES VE BÖLÜŞÜM ANALİZİ*

İbrahim TANYERİ†

Öz

Bu makalenin temel amacı Keynes'in bölüşüm analizini inceleyip değerlendirmektir. Keynes'in bölüşüm analizini daha iyi anlayabilmek için birinci bölümde klasik-Marksist ve neoklasik bölüşüm teorilerini kısaca inceleyip tartışmanın uygun olacağı düşünülmüştür. İkinci bölümde Keynes'i önemli ölçüde etkileyen bir iktisatçı olan Marshall'ın bölüşüm analizi incelenip değerlendirilecektir. Üçüncü bölüm ise Keynes'in bölüşüm analizini ayrıntılı bir biçimde incelenip tartışmaya ve değerlendirmeye ayrılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bölüşüm, klasik-marksist, neoklasik, Marshall ve Keynes.

Abstract

Keynes and Analysis of Distribution

The main purpose of this article is to discuss and evaluate Keynes's analysis of distribution. In order to understand Keynes's analysis of distribution thoroughly, it is necessary to discuss classical-Marxist and neoclassical theories of distribution. The first section of this article discusses classical-Marxist and neoclassical theories of distribution. In the second section of the article, analysis of distribution of Marshall who influenced Keynes to a great extent is discussed and evaluated. The third section of the article is devoted to a detailed discussion and evaluation of Keynes's distribution analysis.

Keywords: Distribution, classical-marxist, neoclassical, Marshall and Keynes.

* Prof. Dr. Ali İhsan Bağış'ın aziz anısına.

† Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisat Bölümü, 06800, Beytepe-ANKARA, ibrhahim@hacettepe.edu.tr.

“Kapitalizm ... doğası gereği bir iktisadi değişme biçimi veya yöntemidir. Hiç bir zaman durağan değildir ve asla durağan olamaz.”

J.A.Schumpeter

GİRİŞ

J. M. Keynes'in gelir ve istihdam teorisi, kapitalist iktisadi faaliyetin temel süreci olarak yatırım ve sermaye birikimi sürecini kabul eder. Keynes'e göre kapitalist iktisadi faaliyetin nihai amacının tüketim olmaktan çok, yatırımların ve sermaye birikiminin sürdürülmesi olduğunu söylemek mümkündür. Yatırım ve sermaye birikimi süreçlerinin incelenmesi için öncelikle bölüşüm sorununun ele alınması ve klasik-Marksist analizde olduğu gibi, artık kavramı ile artığın toplumsal sınıflar arasında nasıl bölüşüldüğünün incelenmesi önem kazanır (Roncaglia, 1977: 374; Garegnani, 1984: 291-294; Pasinetti, 1999: 9-11). Keynes'in yatırım ve sermaye birikimi süreçlerini incelerken klasik iktisatçıların vizyonunu benimsediğini ve bir yandan kar bekleyişlerinin sermaye birikimi süreci üzerindeki, öte yandan sermaye birikiminin kar oranı üzerindeki etkilerini irdelediğini söylemek mümkündür. Ancak parasal bir üretim ekonomisinde belirsizlikler nedeni ile hem sermaye birikimi sürecinin sonuçlarının önceden kestirilmesinin mümkün olmadığına ve hem de bölüşüme ilişkin genellemeler yapmanın zor olduğuna işaret eden Keynes, sermaye birikimi sürecinin önemli ölçüde spekülatif bir süreç olduğunu belirtmiştir (Shapiro, 1978: 211-213; Ertürk, 1996: 383).

Keynes öncesinde üretimin ücret ve kar arasındaki bölüşümünü açıklayan bölüşüm teorilerini esas olarak iki büyük grupta toplamak mümkündür. Bunlar klasik-Marksist iktisadi düşünce okulunun bölüşüm teorileri ile temel olarak marjinal verim analizine dayalı olan neoklasik iktisadi düşünce okulunun bölüşüm teorileridir (Özel, 2001: 27-33). Ancak önemli bir iktisatçı olan Robinson bölüşüm teorilerini üç gruba ayırmaktadır. Robinson'a göre birinci grupta reel ücreti teknik bir veri olarak kabul eden Smith ve Ricardo gibi klasik iktisatçılar yer alır. İkinci grupta sınıf mücadelesindeki güç dengesinin sonucuna göre belirlenen sömürü oranı veya net kar-ücret oranına dayalı bir bölüşüm teorisini savunan Marx bulunur. Üçüncü grupta uzun dönemde normal karı veri alıp reel ücretin marjinal verime göre ve bir kalıntı olarak belirleneceğini savunan Marshall'ın bölüşüm teorisi yer alır (Robinson, 1970: 152). Robinson'un marjinal verim analizine dayalı olan bir ortodoks neoklasik bölüşüm teorisine yaptığı sınıflamada yer vermiyor olması dikkat çekici bir durumdur. Robinson bölüşüm teorileri ile ilgili yaptığı gruplandırmada Keynes'in bölüşüm teorisine açıkça değinmemektedir.

Bu makalenin amacı Keynes'in bölüşüm analizinin Marshall'a ve bu nedenle bir anlamda klasik iktisadi analize daha yakın bir bölüşüm analizi olup olmadığını inceleyip irdelemektir. Bu bağlamda makale Keynes'in bölüşüm analizini, klasik-Marksist bölüşüm analizi ile marjinal verim analizine dayalı olan neoklasik bölüşüm analizi temelinde inceleyip değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Birinci bölümde klasik-Marksist düşünce okulunun bölüşüm analizi ile neoklasik iktisadi düşünce okulunu temsil eden önemli bazı iktisatçıların bölüşüm analizleri ele alınıp incelenecektir. İkinci bölümde temel olarak neoklasik iktisadi düşünce okulu içinde yer almakla birlikte, bölüşüm teorisi diğer neoklasik iktisatçıların bölüşüm teorilerinden önemli ölçüde farklı olan Marshall'ın bölüşüm analizi incelenip değerlendirilecektir. Üçüncü ve son bölümde Keynes'in bölüşüm analizi incelenecektir. Bu bölümde; geleceğe ilişkin kar beklentilerini yansıtan sermayenin marjinal etkinliği, müteşebbislerin yatırım yapma güduları ve bankacılık sistemi ile finansal kurumlar tarafından belirlenen faiz oranının belirlediği efektif talebin, gerçekleşen kar ve ücret oranını belirlemekteki önemli rolü irdelenecek ve Keynes'in bölüşüm analizinin bir yandan klasik-Marksist bölüşüm teorilerine öte yandan Marshall'ın bölüşüm analizine ne ölçüde yakın bir konumda (Robinson, 1964: 145-146; Robinson, 1970: 152; Bhaduri&Robinson, 1980: 107) olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Sonuçta Keynes'in bölüşüm analizinin hangi iktisadi düşünce okulu içinde yer aldığı tartışılıp değerlendirilecektir.

I. KLASİK-MARKSİST ve NEOKLASİK BÖLÜŞÜM TEORİLERİ

I.1 Klasik-Marksist Bölüşüm Teorileri

Klasik-Marksist iktisadi düşünce okulu iktisatçılarının önde gelen iki üyesi olan A.Smith ve D.Ricardo'nun bölüşüm teorileri reel ücretin, değer analizinden önce ve değer analizinin dışında belirlendiğini kabul eder. Gerek Smith ve gerek Ricardo'nun bölüşüm analizinde, reel ücret değer analizinden önce ve değer analizinin dışında asgari (minimum) geçim düzeyinde belirlenen teknik bir veri olarak alınır. Reel ücret, fiili (effectual) talebin belirlediği üretim miktarları ve üretim bileşimi ile üretimin teknik katsayıları veri parametreler olarak kabul edildiğinde, fiyatlar (değerler) ile kar oranı serbest rekabete ve veri parametrelere bağlı olarak belirlenir (Eatwell, 1977: 62; Tanyeri, 1984: 22-23; Garegnani, 1984: 292-294; Mongiovi, 1991: 25). Böyle bir yaklaşım sonucu kar oranı veri alınan ücret düzeyine göre belirlenen ve bir kalıntı (residual) olarak bulunur.

Smith *Ulusların Zenginliği* isimli kitabının ücretler üzerine açıklamalar yaptığı bölümünde, ücretlerin işçiler ile işverenler arasındaki pazarlık sonucunda belirlendiğini yazar. Belirlenen ücret oranının işçiyi ailesi ile birlikte

geçindirmeye yeten bir ücret olması gerekir (Smith, 1776: 64-65). Bu ücret oranının en azından geçinmeye imkan veren bir biyolojik asgari düzeyde olduğu genel olarak kabul edilir.

Ricardo *Ekonomi Politğin İlkeleri* isimli kitabının ücretleri incelediği bölümünde, emeğin doğal fiyatı olan ücretin işçilerin 'geçinebilmeleri ve nesillerini herhangi bir artma veya azalma olmaksızın sürdürebilmeleri için gerekli olan' (Ricardo, 1817: 85) bir ücret olacağını belirtir. Ancak ücretin asgari düzeyinin 'sabit ve kalıcı' olmadığı ve 'aynı ülkede farklı zamanlarda değişik olabileceği gibi, değişik ülkeler arasında da ... çok büyük farklılıklar' gösterebileceğini ve bu anlamda ücretin zaman içinde ve işçilerin içinde yaşadıkları toplumlara göre ve insanların alışkanlıkları ile geleneklerine, kültürel ve iktisadi gelişmişlik düzeyine göre değişebileceğini belirtir (Ricardo, 1817:88; Mongiovi, 1991: 33). Ancak belirli bir ülkede ve belirli bir zamanda ücret oranının, kültürel ve iktisadi unsurları da içeren, belirli bir asgari geçimlik düzeyde veri olarak alınabileceği kabul edilir.

Toplam üretimden ücretlere ayrılan pay, ücret oranına göre hesaplanıp çıkarıldığında geriye rant ve kardan oluşan artık kalır. Artık veya net ürün rant ve kar arasında bölüşülecektir. Ricardo'ya göre rant tarımsal üretimde kullanılan toprakların kıt ve farklı verimlilikte olmasından kaynaklanır. Tarımsal üretim arttırılmak istendiğinde ya daha önce üretimde kullanılmayan topraklar tarımsal üretim için kullanılmaya başlanacak veya halen kullanılan topraklar daha yoğun bir sermaye ve emek kullanımı ile işlenmeye başlanacaktır. Her iki durumda da toprakta azalan verim ortaya çıkacak ve azalan verim dolayısı ile toprak rantı oluşacaktır. Ricardo'ya göre rant toprakta gözlenen azalan verimin bir sonucudur ve en kötü kalitedeki toprak veya yoğun kullanım marjında üretilen marjinal ürün rant getirmez. Rant bu şekilde ürün değeri ve toplam üretim dışında tutulur ve rant ödenmeyen üretim ücret ile kar arasında bölüşülür. Ücret oranına göre belirlenen toplam ücretler rant ödenmeyen üründen çıkarıldığında geri kalan kar payı olacaktır (Tanyeri, 2000: 4-6).

Klasik-Marksist iktisadi düşünce okulunun bir diğer önemli üyesi olan Marx ise, bölüşümün sınıf mücadelesinin bir sonucu olarak belirlendiğini benimsemiş ve temel olarak asgari geçim düzeyinde oluşan bir ücret teorisi ile bir artık değer teorisi geliştirmiştir. Marx'ın bölüşüm teorisi de, değer analizinden önce ve değer analizinin dışında belirlenen bir ücret teorisine dayalıdır. Marx da Smith ve Ricardo gibi, temel olarak ücretin asgari geçim düzeyinde belirleneceğini kabul eder. Bu asgari geçim düzeyinin alt sınırı işçilerin fiziksel olarak geçimlerini sağlamaya imkan veren bir düzeydir. Ücret oranı bu fiziksel asgarinin altına inemez. Fiziksel asgari geçim düzeyi, ücret oranının düşebileceği en az ücret düzeyini gösterir. Ücret oranı fiziksel asgari

geçimlik düzey dışında, işçilerin içinde yaşadıkları ülkenin tarihsel ve iktisadi gelişme düzeyi ile mücadele güçlerine bağlı olarak oluşan bir geleneksel yaşam standardına göre belirlenir. Bu anlamda ücret oranının mutlak anlamda sabit olmadığı ve ülkeden ülkeye değişebileceği gibi aynı ülkede zaman içinde de değişebilen bir oran olduğu kabul edilir (Baumol, 1983:303-305). Ancak Marx'ın analizinde de belirli bir ülkede ve belirli bir zamanda ücret oranının veri alınmasına imkan veren belirli bir düzeyde belirlendiği ve ücret oranının değer analizi için bir parametre olarak kabul edildiği söylenebilir.

I.2. Neoklasik Bölüşüm Teorileri

Temel iktisadi sorunu veri iktisadi kaynakların etkin kullanımı sorunu olarak kabul eden neoklasik iktisadi düşünce okulunun teorik modeli bir 'saf mübadele' modelidir (Pasinetti, 1977: 24; Tanyeri, 1984: 9) Bu bağlamda neoklasik iktisatçılar üretim ve sermaye birikimi konusunu analizlerinde arka plana iterek tüketicilerin rasyonel davranışları ve denge durumu ile ilgilenmişlerdir (Robinson, 1971: 4-5; Pasinetti, 1977: 24-25). Bu modelin temel analiz aletleri, sınırdaki ve çok küçük değişimler ile etkin kullanıma imkan veren denge durumunun nasıl oluştuğunu incelemek için oluşturulan marjinal kavramlara dayalı aletlerdir. Saf mübadele modeli daha sonra üretim sürecini de içerecek biçimde genişletilmiştir. Mübadele modeli üretim sürecini de içerecek biçimde genişletilirken, klasik iktisadi analizin temel kavramı olan nesnel reel üretim maliyeti kavramını yeniden tanımlamak gerekmiştir. Neoklasik öznel fiyat teorisi, reel üretim maliyeti yerine bir malın maliyetini aynı kaynaklarla üretebileceğimiz başka malları üretmediğimiz için ortaya çıkacak fayda kaybı olarak tanımlamış ve maliyeti fırsat maliyeti veya alternatif maliyet olarak nitelendirmiştir (Stigler, 1941: 159; Tanyeri, 1984: 17). Mübadele modeli üretimi de içerecek biçimde genişletilirken, 'faktörler arası ikame' ve 'marjinal verim' gibi kavramların kullanılması da gerekli olmuştur. Ayrıca ücret oranı ile kar oranı, diğer fiyatlar gibi birer fiyat olarak kabul edilmiş ve bu fiyatlar 'işgücü' ile 'sermaye'nin etkin kullanımını sağlayan kıtlık endeksleri olarak görülmüştür (Pasinetti, 1977: 25-26) Böyle bir yaklaşımı benimseyen neoklasik iktisadi düşünce okulunun önde gelen iktisatçılarının bölüşüm teorileri, faktörlerin marjinal verimlerine dayanan bölüşüm teorileri olmuştur.

Buna karşılık bir başka önemli neoklasik iktisatçı olan A. Marshall'ın bölüşüm teorisinin, bölüşüm teorilerini bu alt bölümde irdedeceğimiz diğer bazı neoklasik iktisatçıların bölüşüm teorilerinden önemli ölçüde farklı olduğu söylenebilir. Zira Marshall'ın bölüşüm teorisi, marjinal verim analizine dayalı bir bölüşüm teorisi gibi görülse bile, reel üretim maliyeti kavramından vazgeçmeyen ve fiyat analizi yapabilmek için veri olarak alınması gereken ve uzun dönemde 'normal kar'a eşitlenecek bir kar oranına ihtiyaç duyan bir bölüşüm teorisi gibi görülmektedir. Bu anlamda Marshall'ın bölüşüm teorisinin

marjinal verim analizini dışlamayan, ancak bölüşüm paylarından biri olan kar oranını klasik-Marksist iktisatçıların bölüşüm teorilerine benzer bir biçimde dışsal bir veri olarak kabul eden bir teori olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle Marshall'ın bölüşüm teorisinin irdelenmesini ikinci bölüme bırakıp Marshall dışında kalan diğer bazı önemli neoklasik iktisatçıların bölüşüm teorilerini kısaca inceleyip değerlendireceğiz.

Marshall dışında kalan neoklasik iktisatçılardan Jevons'un üretim ve bölüşüm analizinde, temel olarak klasik iktisatçılardan ayıramadığı ileri sürülmekle beraber, klasik iktisatçıların ücret teorisine karşı çıktığını ve ayrıca alternatif maliyet kavramını da benimsediğini görüyoruz. Bu bağlamda Jevons'un tamamlanmamış bir marjinal verim analizine dayalı olan bir bölüşüm teorisine yakın durduğu söylenebilir (Stigler, 1941: 13-29; Schumpeter, 1954: 826; Hutchison, 1973: 179-180 ve 189-190). Bu çerçevede Wicksteed'in marjinal analizi rasyonel davranışın her türünü kapsayacak biçimde genişlettiği ve maliyet kavramını fayda teorisine dayanan neoklasik öznel fiyat teorisi ile tutarlı olacak bir biçimde geliştirdiği ileri sürülmektedir (Stigler, 1941: 39).

Avusturya okulunun kurucusu sayılan Menger'in marjinal fayda analizine dayalı öznel fiyat teorisinin, bölüşüm teorisini içerecek biçimde geliştirilmiş bir teori olduğu söylenebilir (Stigler, 1941: 135-141). Bu bağlamda Menger, daha yüksek dereceli mallar olarak kabul ettiği üretim faktörlerinin fiyatlarının, üretimine katkıda buldukları nihai tüketim mallarının tüketicilere sağladığı faydaya bağlı olarak belirlendiğini savunarak 'marjinal fayda ilkesi'ni maliyetleri kapsayacak biçimde genişletmiş ve saf iktisatın temel ilkesi durumuna getirmiştir. Bu nedenle Menger ve Menger'i takip eden Wieser ve Böhm-Bawerk gibi Avusturyalı iktisatçıların marjinal fayda analizine dayanan öznel fiyat teorisinin geliştirilmesinde önemli bir yere sahip oldukları kabul edilmektedir (Stigler, 1941: 135-141, 158-159 ve 179; Schumpeter 1954: 909-917; Dobb, 1973: 189-191). Öznel fiyat teorisinin geliştirilmesi ile birlikte bölüşüm paylarından birinin fiyat analizinden önce ve fiyat analizinin dışında belirlenmesi gereği de ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Üretim faktörlerinin ve bu faktörlerin üretim sürecine sundukları hizmetlerin fiyatlarının piyasalarda arz ve talebe göre belirlendiğini kabul eden Walras'ın analizinde, her hangi bir üretim faktörünün üretim sürecine arz ettiği hizmet bu hizmete olan talepten fazla ise bu hizmetin fiyatının, faktörler arasında ikame edilebilirlik yok ise, sıfır olması gerekir. Üretim faktörünün üretime sunduğu hizmetinin fiyatının sıfıra düşmeden azalabilmesi için üretim faktörleri arasında ikame edilebilirlik mevcut olması gerekir. Faktör ikamesi diğer faktörler sabit iken bir faktörün üretimde kullanılan miktarının artması anlamına gelir. Üretimde kullanılan faktörlerden sadece birinin miktarı artıyor iken, kullanımı artan faktörün getirisi, yani üretim miktarında yaratacağı artış,

giderek azalacaktır. Bu durum faktörün marjinal veriminin azalması anlamına gelir (Robinson, 1971: 7). Ancak Walras'ın kitabında marjinal verim teorisine açıkça değinmediği görülmektedir (Stigler, 1941: 259). Buna rağmen faktörler arası ikamenin varlığı kabul edildiğinde marjinal verim analizine doğru gidiliyor demektir.

Faktörler arası ikame, denge durumunda ortaya çıkacak üretim faktörleri oranı civarında, her bir faktörün (faktör hizmetinin) fiyatının, o faktörün marjinal ürününün değerine eşit olmasını sağlayacaktır. Marjinal ürünün değerlerinin belirlenmesinde kullanılacak fiyatlar, öznel fiyat teorisine göre marjinal fayda analizine dayandığı için ve dayandığı ölçüde, faktör maliyetlerinin de fırsat maliyetleri olarak kavramsallaştırılmış olmalarını gerektirecektir. Walras'ın analizinde faktör donanımı, faktörlerin bölüşümü, zevk ve tercihler ile teknoloji düzeyi veri alındığı için, faktörlerin üretime sundukları hizmetlerin fiyatları; marjinal fiziki verimlerine, görelî kıtlıklarına ve taleplerine göre belirlenecektir. Bu çerçevede malların marjinal faydalarının fiyat analizinde egemen duruma gelmesi kaçınılmaz hale gelir. Böyle bir durumda, bir faktörün fiyatının o faktörün marjinal ürün değerine eşit olması, marjinal verim analizinin temel sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Walras'ın kitabında sunduğu analizde, faktör donanımına göre veri alınan sermaye mallarının toplulaştırılması (aggregation) gerekmediği için, sermaye değerinin belirlenmesi ve sermaye değeri üzerinden hesaplanan bir genel kar oranının hesaplanması söz konusu olmaz (Robinson, 1971: 8). Genel bir kar oranı yerine, bir firma tarafından kullanılan her bir sermaye malının üretken hizmetine göre belirlenen farklı bir getiri oranı söz konusu olur.

Marjinal verim analizine dayalı bölüşüm teorisinin geliştirilmesinde K. Wicksell'in de önemli katkıları olmuştur (Robbins, 1934: xiii; Stigler, 1941: 261-265). Wicksell önce 1893 de yazdığı *Value, Capital and Rent* isimli kitabında (Wicksell, 1893) ve daha sonra 1900 yılında yazdığı bir makalesinde (Wicksell, 1900) marjinal verime dayalı bölüşüm teorisinin geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Wicksell bu çalışmalarında, rant ve ücretin her bir işletmede ve toplam ekonomi düzeyinde toprak ve işgücünün marjinal verimliliğine göre belirleneceğini savunmuştur. Ancak bir üretim faktörü olarak sermaye hizmetinin fiyatı olan faizin, sermaye hizmetinin marjinal verimine göre belirlenmesi sadece tek tek işletmeler için ve ücretler ile rant veri iken geçerli olacağını belirtmiştir. Ekonominin tamamı için toplulaştırılmış sermaye kavramına gerek duyulur. Toplulaştırılmış sermayenin marjinal verimini bulabilmek için sermaye değerinin hesaplanması ve bu hesaplamayı yapabilmek için de faiz oranının bilinmesine ihtiyaç duyulur. Böyle olunca döngüsel bir akıl yürütme (circular reasoning) içine düşülmektedir. Bu nedenle Wicksell ekonomide geçerli olan genel bir getiri oranına veya genel bir faiz oranına,

marjinal verim analizi ile ulaşılamayacağını belirtir (Wicksell, 1900: 106-108; Wicksell, 1901: 147-150).

Bir firma bütün üretim faktörlerini marjinal verimlerine göre ödüllendirirse, toplam hasıla tam olarak tükenir mi? soruna matematiksel olarak verilen yanıt marjinal verim analizine dayalı bölüşüm teorisinin tamamlanmasında önemli bir yere sahiptir. Bu sorunun çözülmesinde Wicksell ve Edgeworth'un önemli çabaları olmakla birlikte, sorunu 1894 yılında yazdığı bir kitapta açık olarak ortaya koyan Wicksteed olmuştur (Stigler, 1941: 320-321). Üretim faktörlerine (faktör hizmetlerine) marjinal verimlerine göre ödeme yapıldığında, faktörlere yapılan ödemelerin toplamının üretilen ürüne eşit olması için üretim fonksiyonunun doğrusal homojen bir fonksiyon olması gereği, doğrusal homojen fonksiyonlara ilişkin Euler teoreminin yardımıyla, Flux'ın katkıları ile ortaya konmuştur (Robinson, 1934: 398-405; Stigler, 1941: 321-336). Böyle bir sonuca ulaşmak için firma açısından optimum ölçeğe ve minimum ortalama maliyetlere ulaşılmış olması gerekir.

Girişimcilik bir üretim faktörü olarak kabul edildiğinde, girişimcinin üretime sunduğu hizmetin ödülü ne olacaktır? Bu soruyu yanıtlarken ilk olarak Walras ve Wicksell'i takip ederek girişimcinin stratejik karar alma gibi özel bir işlevi olmadığı sadece üretimi örgütleyip gerçekleştiren bir kişi olduğu varsayılabilir. Statik koşullarda böyle bir varsayıma itiraz edilmesi söz konusu olamaz. İkinci olarak her firmanın bölünemez bir girişimci faktörüne sahip olduğu ve girişimcinin arz fiyatının üretim miktarından bağımsız olarak belirlendiği varsayılabilir. Üçüncü olarak ise girişimcilik hizmeti miktarı sabit kabul edilmez ve stratejik karar alma hizmeti olarak görülen girişimci hizmetinin bu hizmet fiyatının değişmesine göre değişebildiği varsayılabilir. İlk iki durumda firma açısından girişimcinin marjinal verimi fikri anlamsız bir fikir olacaktır. Üçüncü durumda girişimci hizmetinin marjinal verimine göre değişen miktarlarda arz edileceği düşünülebilir. Ancak bu üç varsayımın da önemli ölçüde gerçek dışı varsayımlar olduğu söylenebilir. Bu üç varsayımdan hangisi kabul edilirse edilsin Euler teoreminin marjinal verim analizi için öngördüğü ölçeğe göre fiziksel sabit getiri koşulu, Walras ve Wicksell'in varsaydıkları gibi, denge durumunda, 'normal kar'ın sıfır olması düşüncesini tartışmanın temel taşı durumuna getirir (Robinson, 1934: 404-406).

Marshall'ın kapalı olarak da olsa kabul ettiği gibi (Marshall, 1969: 299-301 ve 352 n.1), minimum ortalama maliyetler içinde sıfırdan büyük bir 'normal kar' var ise, rekabetçi dengenin sağlanması ortalama maliyetin minimum olmasını gerektirdiği için, ortalama maliyetler minimum duruma ulaştığında, firmanın ölçeğe göre fiziksel sabit getiri durumunda olması genel olarak mümkün değildir. Zira sıfırdan büyük bir normal karın varlığı durumunda ölçeğe göre sabit getiriden ancak parasal terimler ile söz edilebilir

(Robinson, 1934: 406). Değer terimleri ile ölçeye göre sabit getiriden söz edilebilmesi için ise, malın fiyatının bilinmesi gereklidir. Böyle bir durumda bölüşüm teorisi reel analizin sınırları dışına çıkacak ve parasal bir analiz gerekli kılacaktır.

II. MARSHALL'IN BÖLÜŞÜM ANALİZİ

Marshall'ın bölüşüm analizi uzun dönem maliyetleri içinde sıfırdan büyük bir 'normal kar'ın yer aldığını kabul eder. Nasıl belirlendiği açık bir biçimde ortaya konmayan 'normal kar', işadamlarının içinde çalıştıkları sanayi kolunda üretim kapasitesini, normal oranda kullanmalarına ve üretimi devam ettirmelerine imkan veren bir kar oranıdır. Marshall'ın örtük bir biçimde de olsa karı faiz dışında elde edilen bir kazanç olarak kabul ettiğini söyleyebiliriz. Marshall'a göre normal karın fiyat analizine dışardan verildiğini de ileri sürmek mümkündür (Marshall, 1969: 511-516; Robinson, 1971: 13-14).

Marshall'ın analizinde sıfırdan büyük bir normal karın varlığı ekonominin mutlak bir durgunluk içinde olmasını engeller. Marshall'a göre çağdaş kapitalizm sürekli gelişme ve değişme içindedir (Robinson, 1971: 13). Zira durağan durumu (stationary state) üretimin, tüketimin, bölüşümün ve mübadelenin genel koşullarının hareketsiz kaldığı bir durum olarak tanımladıktan hemen sonra durağan durumun hareket dolu olduğunu belirtir. İçinde yaşadığımız dünyada iktisadi değişkenler sürekli değişme ve karşılıklı etkileşim içindedirler. Bu değişkenler değişen talep hacmine göre sürekli olarak değiştikleri gibi talep hacmini de sürekli olarak değiştirirler.(Marshall, 1969: 305-306). Bütün bu değişmeler ve karşılıklı etkileşimler sermaye birikimi süreci içinde gerçekleşir. Bunun içindir ki Stigler, Marshall'ın analizinin iki önemli özelliğinden birinin tarihsel iktisadi gelişmelere en az durağan duruma ilişkin teorik analizler kadar önem vermesi olduğuna işaret etmiştir (Stigler, 1941: 62).

Marshall'ın durağan duruma ve normal kara ilişkin görüşlerini belirttikten sonra faizi nasıl açıkladığını irdelemek gerekir. Marshall sermaye arzının kaynağı olarak görülen tasarrufların gelenekler, belirsizlikler karşısında güven sağlama ve aile sevgisi gibi nedenlerle yapıldığını ileri sürer. Marshall'a göre tasarrufları yapan kişilerin faize, yani tüketimden vazgeçmenin veya beklemenin (waiting) ödülüne hak kazandıkları söylenebilir. (Marshall, 1969: 193; Robinson, 1971: 13). Faiz, aynı zamanda, genel satın alma gücü olan parasal veya 'serbest' sermayenin yeni yatırımlara dönüşmesinden beklenen net kazanç için kullanılan bir deyimdir. Öte yandan Marshall'ın, sermayenin kullanım fiyatı olarak faiz oranını, toplulaştırılmış sermaye talebini toplulaştırılmış sermaye arzına eşitleme eğiliminde olan bir fiyat olarak gördüğü de

söylenbilir (Marshall, 1969: 443). Böyle ise Marshall'ın faiz konusunda marjinal verim analizine benzer bir yaklaşım içinde girdiği ileri sürülebilir

Marshall faizi bir sermaye malının reel getirisi olarak gördüğünde marjinal verim analizine yaklaşan bir tutum içindeymiş gibi görülebilir. Ancak faiz oranı, sermaye para olarak veya genel satın alma gücü olarak 'serbest' durumda iken, sermayeden elde edilmesi umulan net parasal gelirin satın alma gücünü temsil eden parasal sermayeye oranı olarak tanımlandığı zaman (Marshall, 1969: 341), Marshall'ın görüşünün farklı bir biçim aldığı ileri sürülebilir. Parasal veya 'serbest' sermaye yatırımlar yolu ile reel sermayeye dönüştürüldüğünde, reel sermayenin parasal değeri, bu sermayenin ömrü boyunca getirmesi beklenen net gelirin kapitalize edilmesi durumu hariç bilinemez. Beklenen net gelirin kapitalize edilebilmesi için ise faiz oranını bilmek gerekir. Böyle olunca Marshall'a göre reel sermayenin marjinal verimi ile faiz oranı arasında bir ilişki kurulması döngüsel akıl yürütmeyi gerektirdiği için mümkün olmaktan çıkar (Marshall, 1969: 430; Stigler, 1941: 104-107). Bunun içindir ki Marshall, parasal veya 'serbest' sermaye yatırımlar yolu ile sabit sermayeye dönüştüğünde, reel sermayeye yapılan ilaveler olan yeni yatırımların kazancı olarak görülebilen faiz yerine, rant-benzeri deyimini tercih eder. Zira kısa dönemde fiyatı sadece değişken maliyetler belirleyecek ve sabit sermayenin kazancı ranta benzer bir kazanç olacaktır (Marshall, 1969: 341; Stigler, 1941: 95).

Faiz dışında kalan bir kazanç olarak görülen ve girişimci kazancı olarak tanımlanan karı, Marshall 'yönetim kazancı' olarak tanımlar. Yönetim kazancı içinde ise örgütlenme ve yönetici ücreti ile bir geri kalan (residual) olan saf kar veya 'net yönetim kazancı' bulunur (Marshall, 1969: 62 ve 261; Stigler, 1941: 100). Bazen kar oranı ile faiz oranının aynı olduğu düşüncesi de ileri süren Marshall (Marshall, 1969: 349; Robinson, 1971: 27-28), sermaye birikimini yöneten itici gücün mali sermaye sahiplerinin tasarrufları olmadığını, tersine işadamlarının enerjilerinin ve stratejik kararları alma güçlerinin veya girişimcilik güçlerinin olduğunu savunur (Marshall, 1969: 232-234, 248, 295, 341 ve 495; Robinson, 1971: 14; Tanyeri, 1985: 356-357).

Marshall'ın kitabında benimsediği analiz, mutlak durgunluktan çok göreceli durgunluğu öngören ve mutlak bir denge analizi yerine, zaman içinde sürekli bozulup yeniden kurulan bir 'eğreti denge' kavramını ön plana çıkaran bir analizdir. Marshall'ın, bir yandan mutlak durgunluk durumunda geçerli olabilecek olan ve marjinal verim analizine dayanan bir bölüşüm teorisine, öte yandan iktisadi değişmeye imkan sağlayan ve fiyat analizi dışında belirlenip fiyat analizine bir parametre olarak verilen kar oranı kavramını içeren bir bölüşüm teorisine yakın gibi görünmesi, mutlak bir durgunluk yerine göreceli durgunluğa işaret eden ve muğlak bir biçimde tanımlanan 'durağan durum'

kavramına dayalı olan bir analizi benimsemesi dolayısı ile yadırganmamalıdır. Bu bağlamda fiyat analizi dışında belirlenen ve fiyat analizinde veri alınan bir kar oranının nasıl belirlendiğini Marshall'ın açık olarak ortaya koymadığını (Robinson, 1971: 14) tekrar belirtmek gerekir. Marshall'ın analizi bir yandan saf teoriyi dışlamayan, öte yandan tedrici bir değişmeyi anlamaya ve anlatmaya çalışan bir analizdir. Marshall'ın özellikle talep analizi yaparken marjinal analize yakın görülmesi, buna karşılık belki de klasik iktisatçılara duyduğu saygı dolayısı ile klasik iktisatçıların kullandığı reel üretim maliyeti analizinden de vazgeçmemesi (Stigler, 1941: 63-64), içinde yaşadığı iktisadi hayatı anlamaya çalışma çabasının sonucu olan eklettik bir tutum olarak görülebilir. Bu tutumun, fiyat belirlenmesi sürecinde reel üretim maliyetlerine verilen önemden kaynaklandığına işaret etmek gerekir. Bu bağlamda Marshall, bütün iktisadi güçlerin sonuçlarının alındığı uzun dönem (Marshall, 1969: 514) durağan durumunda, üretim maliyetinin normal fiyatı yönettiği görüşünü (Marshall, 1969: 305) ileri sürmekten bile çekinmemiştir. Üretim sürecinde işçilerin sarf ettikleri gayret ve çabalar ile parasal sermaye oluşturma fedakarlığı olan 'bekleme', malın reel üretim maliyeti içinde yer alan iki temel unsurdur (Marshall, 1969: 282; Dobb, 1973: 113 ve 170).

Marshall işgücünün bedeli olan ücretin belirlenmesini işgücü arzı ve işgücü talebini inceleyerek açıklamaya çalışır. Ücret belirlenmesi analizinde marjinal analize önemli ölçüde yer veriyor olsa bile, bu analiz ile bir ücret teorisine ulaşamayacağını da savunur. İşgücü arzının incelenmesinde Jevons'un yaklaşımına benzer bir yolu izleyen Marshall'a göre, işgücünün marjinal zahmeti (disutility) bir günde çalışılan zaman süresi arttıkça artacaktır. Kısa dönemde ekonomideki mevcut işçi sayısı veri iken, işçilerin çalışma süreleri veya işgücü arzı, ücret arttıkça genel olarak artma eğilimi içinde olacaktır. O halde belirli bir süre çalışma için gereken işgücü fiyatı olan ücret, birim işgücünün arz fiyatını oluşturur. Marshall çalışma süresi veya işgücü talebinin, işçinin çalışma süresi arttıkça ürettiği mal miktarında ortaya çıkacak artışa yani marjinal ürüne göre belirlendiğini belirtir. Her farklı işgücünün ücreti marjinal ürüne veya marjinal işçinin net ürününe eşit olma eğiliminde olacaktır (Marshall, 1969: 116-119 ve 427-429; Stigler, 1941: 97-99). Marshall bu analizin bazen ücret teorisi olarak kabul edildiğini, ancak böyle bir kabul için gerekli bir temelin olmadığını da belirtir. Zira bir işçinin ücretinin, çalışma süresi içinde ürettiği net ürüne eşitlenme eğiliminde olduğunu söyleyebilmek için, malın üretilmesi amacıyla ücret dışında yapılan bütün üretim harcamalarının veri kabul edilmesi gerekir. Bu kabul ücretin belirlenebilmesi, üretimde kullanılan diğer bütün üretim faktörlerinin fiyatlarının bilinmesini gerektirdiği için bizi döngüsel akıl yürütmeye götürür. Bu nedenle yukarıda yapılan analizin bir ücret teorisi olarak kabul edilmesi uygun görülmez (Marshall, 1969: 430; Garegnani, 1978: 35). Bu bağlamda Robinson'un ünlü iktisatçı Samuelson'a işgücünün marjinal verimini tanımlarken neyi sabit

tuttuğunu sorduğunda ‘...işgücü dışındaki fizik girdilerin veya kar oranının’ sabit tutulduğunun belirtilmesi (Robinson, 1970: 145), Marshall’ın bu konudaki düşüncelerini doğrulayan bir cevap olarak görülebilir. Ayrıca önemli bir neoklasik iktisatçı sayılan Hahn’ın ‘...işgücünün marjinal ürünü reel ücreti belirler...’ gibi bir cümlelin anlamsızlığına ve sermayenin marjinal ürününün kar oranına eşitleme eğiliminde olduğu gibi bir önermeye neoklasik iktisatçıların itibar etmedikleri görüşünü belirtmekte de fayda vardır (Hahn, 1982: 361-362).

Demek oluyor ki Marshall işgücü ücretinin marjinal verim analizine dayalı olarak belirlenebilmesi için, iki faktörlü bir üretim sürecinde diğer üretim faktörü olan sermayenin sahipliğini, profesyonel işletme yöneticiliğini ve girişimciliği temsil eden, işadaminin kazancı veya kar oranının önceden belli olması ve veri alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu bakımdan Marshall’ın klasik iktisatçıların değer teorilerinde veri aldıkları reel ücret yerine, kar oranının veri alınmasını öngördüğü kabul edilebilir.

III. KEYNES’İN BÖLÜŞÜM ANALİZİ

Keynes’in iktisadi analizi temel olarak parasal bir kısa dönem analizi olduğu için, bölüşüm analizi de kısa dönemde efektif talebe göre belirlenen parasal bir analizdir. Buna karşılık neoklasik iktisatçıların bölüşüm teorileri uzun dönem durağan duruma ilişkin ‘reel’ bölüşüm teorileridir. Durağan durum, Marshall dışında kalan neoklasik iktisatçıların çoğu için olduğu gibi Walras için de, mutlak durgunluğu anlatan durgun (statik) bir durum olarak kabul edilmiştir. Marshall kendi benimsediği analizin gereği olarak durağan durumu hem mutlak durgunluk gibi, hem de hareket dolu görel bir durgunluk olarak görebilmiştir. Ancak durağan durum görel bir durgunluk olarak görüldüğü zamanlar bile, uzun dönem normal değer analizinin gerekleri açısından, mutlak durgunluğu andıran bir biçimde kullanılabilmiştir.

Bütün neoklasik iktisatçılar gibi Marshall da geleneksel ‘uzun dönem durumları’ni temel alan bir yöntemi benimser. Bu yöntem yaptığı güçlü soyutlama ile; görel fiyatları, bölüşümü, istihdam ve gelir düzeyini belirleyen iktisadi güçlerin kalıcı, düzenli ve sürekli olan güçler olduğunu kabul eder. Uzun dönemde başat (dominant) tekniğe göre kullanımda olan sermayenin arz fiyatı üzerinden belirlenen genel ve tekdüze (uniform) bir kar oranı bulunur. Geçici, düzensiz ve keyfi iktisadi güçlerin uzun dönem denge durumunu etkilemedikleri ve ihmal edilerek analiz dışında tutulabilecekleri varsayılır. Uzun döneme ilişkin saf teori böyle bir analiz yöntemine dayalı olarak oluşturulur. Kısa dönemde başat tekniğe göre kullanımda olan veri sermaye yapısı efektif talebe uygun olmadığı sürece ekonomide genel ve tekdüze bir kar

oranının oluşması mümkün olmaz (Garegnani, 1976: 130-133; Milgate, 1982: 11-12 ve 19-26).

Geleneksel uzun dönem denge yöntemini benimseyen klasik ve neoklasik iktisatçılar, paranın geçici, düzensiz ve keyfi güçler içinde yer aldığını ve parasal faiz oranının uzun dönem denge durumunu etkilemediğini varsayarlar. Buna karşılık Keynes'in faiz teorisi, parasal faiz oranının geleceğe ilişkin iktisadi beklentiler ve likidite tercihi ile bankalar ve finansal kurumların davranışlarına göre belirlendiği düşüncesini benimser (Keynes 1937b: 217-221). Bir maliyet unsuru olan ve üretim sisteminin dışında belirlenen faiz oranının, hem görelî fiyatları ve hem de işadamlarının elde etmeyi umdukları kar oranını etkilediği için; kalıcı, düzenli ve sürekli güçler arasında yer alması gerektiği söylenebilir (Pasinetti 1974: 47; Milgate 1982: 91; Minsky 1985: 29-30; Panico, 1988: 124-126). Ancak görelî olarak daha yavaş değişebilen reel değişkenlerin tersine, geleceğe ilişkin beklentiler ile para ve finans piyasalarındaki arz ve talep koşulları görelî olarak daha hızlı bir biçimde değişebilmektedir. Bu görelî hızlı değişimler karşısında parasal faiz oranı da daha çabuk değişebilen bir değişken konumuna gelir. Para, parasal faiz oranını etkileyerek sermaye malları talebini etkilediği için sermaye birikimi sürecini de önemli ölçüde etkiler (Arestis, 1996: xii). Böyle olunca parasal iktisadi analizin, iktisadi değişmeyi irdeleyen alan bir analiz olması kaçınılmaz duruma gelir. İktisadi değişimin ön plana çıktığı bir analizde ise saf teoriler oluşturmak mümkün olmaktan çıkar. Zira iktisadi değişimin olduğu bir ortamda aksiyomatik akıl yürütme yapmak ve saf teoriler üretmek zorlaşır. Bunun içindir ki Keynes'de uzun döneme ilişkin bir kar teorisi bulmak mümkün değildir (Robinson, 1971: 30).

Keynes içinde yaşadığımız toplumda iktisadi değişimin sürekli olduğunu göz önüne alarak gerçek ekonomilerin nasıl çalıştığını anlamaya çalışmıştır (Robinson 1971: ix). Bu nedenle iktisadi analizinde aksiyomatik akıl yürütmenin yerine, Knight'ın işaret ettiği gibi 'sağ duyu'ya, 'yargı'ya ve 'sezgi'ye dayalı kısmi akıl yürütmelere yer vermiştir (Knight 1921: 209-211). Bunun içindir ki Keynes'in iktisadi analizinde kullandığı temel yöntem, kısmi teorik yöntemler içinde yer alan, sezgiye ve sağ duyuya dayalı bir mantık ve akıl yürütme biçimini kabul eden bir yöntem olan 'kayan denge yöntemi'dir (Tanyeri, 2003: 39-41). Bu bağlamda Keynes'in analizi mantıksal sonuçlarına götürülürse değer ve bölüşüme ilişkin saf teoriler oluşturmanın imkansız hale geleceği bile ileri sürülmüştür (Townshend, 1937: 168-169; Rotheim, 1993: 199-207; Tanyeri, 1998: 42). Ancak saf teori oluşturmanın imkansız hale gelmesi, iş hayatına ilişkin geleneklere sadık kalınması ve ücret biriminin hızlı bir biçimde değişmemesi gibi durumlar mevcut ise, sağ duyuya dayalı bir mantık ve akıl yürütme ile kısmi genellemeler yapılmasına engel teşkil etmez. Böyle bir görüşü benimseyen Keynes'in iktisadi analizinde kullandığı yöntem

de, sağ duyuya dayalı akıl yürütmeler yapılmasına imkan veren ‘kayan denge yöntemi’ olmuştur.

Keynes’in kayan denge yöntemi, fiyat analizi yaparken iktisadi sistemi kapatmak için gerek klasik ve gerek neoklasik iktisatçıların analizlerinde kullandıkları parametrelerden biri olan efektif talebin, parasal faiz oranı ve sermayenin marjinal etkinliğinin değişmesine bağlı olarak, sürekli bir değişme içinde olduğunu kabul eden bir yöntemdir. Bu nedenle Keynes’in iktisadi sistemi kapalı bir sistem değildir. Sürekli olarak değişebilen efektif talep, kayan denge yönteminin benimsenmesini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda Keynes’in bölüşüm analizini ve bu analizin sonuçlarını daha iyi anlayabilmek için klasik değer teorisi ile neoklasik fiyat teorisinin parametrelerinin neler olduğunu hatırlamakta fayda vardır.

Klasik değer teorisinde veri kabul edilen parametreler: i) üretim miktarları ve bileşimi, ii) üretimin teknik katsayıları ve iii) bir mal sepetinden oluşan reel ücrettir. Üretim miktarları ve bileşiminin veri alınan fiili (effectual) talep tarafından belirlendiği varsayılır. Öte yandan ‘serbest rekabet’in uzun dönemde bütün sektörlerde kar oranını eşitleyeceği de varsayılır. Değer teorisinin parametreleri ve varsayımları, uzun dönem ‘doğal fiyatlar’ı ile uzun dönemde bütün sektörlerde eşitlenecek genel ve tekdüze bir kar oranını belirler. Klasik iktisadi analizde üretim miktarları ve bileşimi ile reel ücret, değer teorisinden ayrı ve bağımsız olarak belirlenirler (Eatwell, 1977: 62-64; Tanyeri, 1984: 22-23; Eatwell&Milgate, 1983: 1-5; Garegnani, 1984: 292-294; Özel, 2002: 147-150). Demek oluyor ki klasik değer teorisinde uzun dönem çekim merkezleri olan doğal fiyatlar, üretim miktarları ile birlikte belirlenmezler. Ayrıca doğal fiyatların belirlenebilmesi için fiyat analizi dışında belirlenen bir reel ücret oranının veri alınması gerekir. O halde klasik iktisatçıların değer teorisi, bir yandan üretim teorisinden ve öte yandan bölüşüm teorisinden bağımsız ve ayrı olarak oluşturulan bir teoridir.

Neoklasik fiyat teorisinin parametrelerini ise; i) zevk ve tercihler, ii) teknoloji düzeyi, iii) faktör donanımı ve iv) faktörlerin bölüşümü, olarak belirtebiliriz. Bu parametreler yanında tam rekabet ile uzun dönemde bütün sektörlerde arz ve talep eşitliğinin sağlanacağı varsayımları da yapılır. Bu parametreler ve varsayımlar altında oluşturulan neoklasik fiyat teorisi, ekonomide üretilen bütün mal ve hizmet fiyatlarının ve bu fiyatlarla birlikte mal ve hizmetlerin miktarları ile istihdam hacminin de belirleneceğini ileri sürer. Böyle olunca neoklasik fiyat teorisine göre, bölüşüm sorunu fiyatlarla birlikte çözülmektedir. Bu teori mal ve hizmet miktarları ile fiyatlarının birlikte belirlendiğini savunmaktadır (Eatwell, 1977: 65-66; Tanyeri, 1984: 23-25; Eatwell&Milgate, 1983: 1-5). Bu nedenle neoklasik fiyat teorisi aynı zamanda bir bölüşüm teorisi, bir üretim teorisi ve bir istihdam teorisidir.

Bölüşüm teorisini irdelerken ortaya koymaya çalıştığımız gibi Marshall'ın fiyat teorisi, kar oranının fiyat teorisinin dışında ve fiyat teorisinden önce belirlenmesi ve fiyat teorisine bir dışsal değişken olarak veri alınması gerektiğini, örtük bir biçimde olsa da, kabul etmektedir. Marshall kar oranının nasıl belirlendiğini açık bir biçimde ortaya koymasa bile, böyle bir tutum bölüşüm teorisini fiyat teorisi dışında tutmaya çalışan bir yaklaşım gibi görülmektedir. Öte yandan uzun dönemde, en azından sınai mallar için, normal fiyatı üretim maliyetinin yönettiği yönündeki görüşü de (Marshall, 1969: 305), Marshall'ın fiyat teorisinin klasik iktisatçıların değer teorisinden esinlendiği izlenimi yaratabilmektedir. Uzun dönemde normal fiyatı üretim maliyetinin belirleme eğilimi güçlü bir eğilim ise talebin uzun dönemde fiyat belirlenmesindeki önemi azalacak ve talep esas olarak üretim miktarını ve istihdam hacmini belirleyen bir etken durumuna gelebilecektir.

Genel Teori'nin ve bu teorinin özünü oluşturan efektif talebin, Marshall'ın iktisadi analizine çok şey borçlu olduğunu söylemek mümkündür (Asimokopulos, 1982: 18; Arestis&Kitromilides, 1990: 2). Keynes efektif talebi toplam talep fonksiyonunun toplam arz fonksiyonunu kestiği noktada, toplam talep fonksiyonunun aldığı değer olarak tanımlar. Toplam arz fonksiyonu farklı istihdam düzeyleri ile bu istihdam düzeylerinde üretimin gerçekleşmesi için, sermaye ve araç gereç kullanım maliyeti ile kar dahil, gereken üretim maliyetleri arasındaki fonksiyonel ilişkiyi; toplam talep fonksiyonu ise farklı istihdam düzeyleri ile bu istihdam düzeylerinde üretilen malların satışından beklenen hasılat arasındaki ilişkiyi gösterir (Keynes, 1936: 23-25). Bu bakımdan efektif talebin girişimcilerin kar maksimizasyonu yapmayı umdukları talep düzeyi olduğu söylenebilir. Klasik iktisatçıların ve Marshall'ın aksine, uzun dönem denge durumları ile ilgilenmeyen Keynes, esas olarak Marshall'ın kısa dönem analizini ekonominin toplam üretim ve istihdam hacmini bir bütün olarak çözümlenmek üzere genişleterek kullanmayı tercih etmiştir (Keynes, 1936: 293; Arestis&Kitromilides, 1990: 3). Keynes'in uzun dönem analizi yapmaktan kaçınmasının altında yatan temel nedenin, sürekli bir değişme içinde olan iktisadi hayatı daha iyi anlayabilmek olduğu söylenebilir (Asimokopulos, 1990: 14). Böyle olunca Keynes'in, klasik ve neoklasik iktisatçıların yaptığı gibi, veri alacağı bazı parametrelerle durgun bir kapalı sistem oluşturmak ve bu sistem içinde aksiyomatik akıl yürütmeler yolu ile saf teoriler üretmek yolunu seçmediğini söyleyebiliriz.

Genel Teori'de kısa dönem analizi yapan Keynes, efektif talebin değişmesine bağlı olarak toplam üretim ve istihdam hacminin değişeceğini ortaya koyar. Efektif talep ve dolayısı ile üretim ve istihdam hacminin nasıl belirlendiği sorunu Keynes'in kitabında irdelediği temel sorundur. Bu sorunu çözümlenmeye çalışan Keynes, çözümlenmesini yaparken teknoloji düzeyini, faktör donanımını, tüketicilerin zevk ve alışkanlıkları ile rekabetin derecesini

veri alır (Keynes, 1936: 245). Ancak klasik iktisatçıların verileri arasında yer alan üretim miktarları ve bileşimi Keynes'in analizinde veri bir parametre olmaktan çıkar. Zira Keynes'in efektif talep adını verdiği fiili talep, gelir ve istihdam analizinde nispeten kolayca değişen bir değişken durumuna gelir. Bu nedenle efektif talep, Keynes'in gelir ve istihdam analizinde analizin temel belirleyici değişkenidir. Efektif talebin belirlenmesini sağlayan bağımsız değişkenler ise; tüketim eğilimi ile nispeten kolayca değişebilen parasal faiz oranı ve sermayenin marjinal etkinliğidir (Keynes, 1936: 245; Pasinetti, 1974: 36-38 ve 41-47). Keynes parasal faiz oranının psikolojik ve kurumsal koşullara bağlı olarak belirlendiğini belirttiği gibi (Keynes 1936: 217) psikolojik olmaktan çok geleneksel (conventional) bir oran olduğunu da belirtir. Bu bağlamda faiz oranının hangi düzeyde oluşacağını beklentilere göre belirlendiğine işaret eden Keynes, dayanıklı (durable) ve kararlı olduğuna dair yeterli inancın olduğu *herhangi* bir faiz oranının dayanıklı ve istikrarlı olacağını da söyler (Keynes, 1936: 202-203).

Efektif talep, para piyasasında geleceğe ilişkin iktisadi beklentiler ve likidite tercihi ile bankacılık sistemi ve finansal kurumların davranışından etkilenen parasal faiz oranı ile geleceğe ilişkin kar beklentilerini temsil eden sermayenin marjinal etkinliğine ve tüketim eğilimine bağlı olarak belirlenen yatırım ve tüketim harcamalarının bir sonucu olarak belirlenir. Parasal faiz oranı ile sermayenin marjinal etkinliği ve tüketim eğilimi tarafından belirlenen efektif talep; üretim ve istihdam düzeyini belirlerken aynı zamanda reel ücreti ve fiilen gerçekleşen kar oranını da belirler. Böyle olunca klasik değer analizinin bölüşüme ilişkin önemli bir verisi olan reel ücret, üretim ve istihdam hacminin belirlenmesini etkileyen bağımsız değişkenlerden biri olan parasal faiz oranından önemli oranda etkilenir. Geleceğe ilişkin beklentiler ile bankacılık sistemi ve finansal kurumların davranış ve kararları tarafından etkilenen parasal faiz oranı, Keynes'in analizinde kolayca değişebilen ve analizde temel öneme sahip olan bir değişken durumundadır (Keynes, 1936: 242-243). Keynes'in analizinde parasal faiz oranı, üretim ve istihdam hacmini belirleyen temel bağımsız değişkenlerden biri haline gelirken, toplam üretim düzeyi de bir parametre olmaktan çıkar ve analiz içinde belirlenen temel bir değişken durumuna gelir.

Keynes *a priori* aksiyomatik mantık yolu ile *uzun döneme* ilişkin saf teoriler üretmek yerine, iktisadi değişimleri anlamak üzere *kısa dönemde* nedensel mantıksal zincirler kullanımı ile (Pasinetti, 1974: 44) *kısmi teorik* analizler yapmayı tercih ettiği için (Tanyeri, 2003: 39-41) efektif talebe analizinde önemli bir yer verir. Kısa dönemde iktisadi değişimin temel kaynaklarından biri olan efektif talep, Keynes'in analizinin temel değişkeni konumundadır. Keynes efektif talebin belirlenmesinde yatırım harcamalarının tüketim harcamalarına göre daha hızlı değişebildiğini savunur. Daha hızlı bir

biçimde değişebilen yatırım harcamalarını açıklayan bir fonksiyon yardımı ile iktisadi sistemi kapatmak istemeyen Keynes, analizinde sadece yatırım harcamalarını etkileyen önemli bazı etkenlere işaret etmekle yetinmiştir. Yatırım harcamaları, bir yandan karlılık beklentilerini temsil eden sermayenin marjinal etkinliği ile müteşebbislerin yatırım yapma güdülerinden ve uzun dönem beklentilere ilişkin güven durumundan, öte yandan parasal faiz oranından etkilenen bir değişkendir. Uzun döneme ilişkin güven durumu hakkında önceden bir şey söylemek ise pek kolay değildir. Böyle bir durumda yapılacak çözümlerler esas olarak piyasalar hakkındaki güncel gözlemlere ve işadamlarının psikolojik durumuna bağlı olacaktır (Keynes, 1936: 48-49, 147-149 ve 315). Keynes uzun dönemde teknolojik gelişmenin ortaya çıkarması muhtemel gelişmeleri öngörmenin mümkün olmadığı düşüncesi ile teknoloji düzeyini analizinde bir parametre olarak kabul eder. Ancak teknoloji düzeyinin de sürekli değiştiği ve iktisadi değişimin esas belirleyicilerinden biri olduğu da unutulmamalıdır.

Keynes'in analizinde efektif talebe bağlı olan gelir ve istihdam düzeyleri, genel olarak tam istihdam gelir ve istihdam düzeyleri değildir. Ekonomi her hangi bir eksik istihdam düzeyinde dengede olabilir. Bu durum parasal bir ekonomide, iktisadi karar birimlerinin geleceğe ilişkin beklentilerine göre kolayca değişebilen parasal faiz oranı ile sermayenin marjinal etkinliğinin efektif talebi etkilemesinin bir sonucudur (Tanyeri, 1994: 34-48). Bu bağlamda para ve parasal faiz oranı, parasal bir girişimci ekonomisinde, efektif talep değişmelerinin temelinde yer alan önemli değişkenler durumuna gelirler (Keynes, 1979: 86). Parasal bir girişimci ekonomisinde, değişken duruma gelen efektif talep düzeyine göre gelir ve istihdam düzeyleri ile gerçekleşen ve reel ücretler ile kar oranları belirlenir. Bu nedenle Keynes'in gelir ve istihdam teorisinde bölüşüm analizinin temellerini de ortaya koyduğu söylenebilir. Geleceğe ilişkin beklentiler bir yandan parasal faiz oranını, öte yandan sermayenin marjinal etkinliğini analizin temel değişkenleri durumuna getirir. Bu temel değişkenler tüketim eğilimi ile birlikte efektif talebin esas belirleyicileridir. Efektif talep ise fiilen gerçekleşen reel ücretler ile kar oranlarını belirler (Robinson, 1964: 146; Robinson, 1967: 133; Robinson, 1969: 64). Keynes'in bölüşüm analizini daha ayrıntılı bir biçimde incelemek için parasal faiz oranı ile sermayenin marjinal etkinliği gibi efektif talebi etkileyen temel etkenler üzerinde biraz daha fazla durulması gerekir.

III.1. Keynes'in Faiz Analizi

Sanayileşmiş parasal üretim ekonomilerinde kullanılan para, mübadele sürecinin kolayca ve kesintisiz bir biçimde sürmesini sağlamak için geliştirilmiş olan yasal ve kaydi paradır. Bu tür ekonomilerde genel olarak harcamaların ve özel olarak yatırım harcamalarının yapılması, bankacılık sisteminin önemli

oranda kaydı para yaratmasını gerekli kılar (Sawyer, 1996: 50). Keynes'e göre parasal bir ekonomide faktör hizmetlerinin kazançlarını ödeme aracı olarak kullanılan para, efektif talebin ve böylece üretim ve istihdam hacminin dalgalanmasına yol açan temel değişkendir (Keynes, 1979: 86). Para piyasasında, para (likidite) arzını para (likidite) talebine eşitleyen bir fiyat olan parasal faiz oranı, yatırım malları talebini ve sermaye birikimi hızını kontrol ederek gelir ve istihdam düzeyi gibi reel değişkenleri etkiler. Bu anlamda parasal bir ekonomide reel ve parasal sektörleri bir birinden ayırmak mümkün değildir (Keynes, 1936: 292-293; Galbraith, 1996: 19) Keynes'e göre sermayenin marjinal etkinliği ile parasal faiz oranı, yatırım harcamalarının düzeyini etkileyen iki önemli değişkendir. Tüketim eğilimi tarafından belirlenen tüketim harcamaları, yatırım harcamaları ile birlikte efektif talep hacmini etkileyerek gelir düzeyini değiştirir. Bu nedenle Keynes, yatırım harcamalarının efektif talep hacmini etkileyip gelir düzeyini değiştireceğini ve değişen gelir düzeyinin yatırımlara eşit bir tasarruf hacmi oluşturacağını savunmaktadır. Böylece Keynes'e göre yatırım-tasarruf eşitliğinin sağlanmasında nedensellik ilişkisinin yönü yatırımlardan tasarruflara doğru çevrilmiş olur (Keynes, 1936: 245-247; Pasinetti, 1974: 144).

Keynes neoklasik iktisatçıların verimlilik ve tutumluluk gibi reel değişkenleri göz önüne alarak sermayenin marjinal verimine göre belirlenen yatırım talebini, zaman tercihine göre belirlenen tasarruf arzına eşitleyen faiz teorisinin (Pivetti, 1991: 87) hatalı bir teori olduğunu ileri sürer. Zira bu teori sistemin bağımsız değişkenlerinin neler olduğunu belirlemede hata yapmaktadır. Tasarruflar ve yatırımlar sistemin belirleyicileri değil belirlenenleridir. Keynes'e göre yatırımlar parasal faiz oranı ve sermayenin marjinal etkinliği tarafından, tasarruflar ise tüketim eğilimi tarafından belirlenir (Keynes, 1936: 183) Böyle olunca Keynes'in analizinde parasal faiz oranı ile sermayenin marjinal etkinliği, tüketim eğilimi ile birlikte sistemin bağımsız değişkenleridir.

Keynes'in sisteminde temel bağımsız değişkenlerden biri olan parasal faiz oranının; üretim sisteminin dışında, üretim düzeyi ile görece fiyatlardan bağımsız olarak ve fiyat analizinden önce belirlendiğini söylemek mümkündür (Townshend, 1937: 157; Pasinetti, 1974: 43-47; Milgate 1982: 91; Panico, 1988: 102; Pivetti, 1991: 22; Ciccarone, 1998: 401-403). Zira Keynes paranın iktisadi karar birimlerinin davranışlarını değiştireceğini ve böylece ekonominin işleyişini hem kısa ve hem de uzun dönemde etkileyebileceğini savunur (Keynes, 1973: 408-409). Para iktisadi karar birimlerinin davranışlarını doğrudan doğruya etkileyeceği gibi, faiz oranı yolu ile de etkileyebilir. Üretim maliyetleri içinde; ücretler, normal kar, faiz, düzenli tekel kazançları ve rant bulunur. Keynes'e göre bir maliyet unsuru olan faiz (Keynes, 1930: 111), arz fiyatının önemli bir unsurudur. Bunun içindir ki faiz oranında ortaya çıkan

kalıcı değişmelerin, üretim maliyetlerini, fiyatları ve efektif talebi etkilemesi kaçınılmaz olacaktır (Pivetti, 1991: 22 ve 45).

Ortodoks neoklasik analizin kabul ettiği gibi görelî fiyatların esas olarak öznel marjinal faydaya dayalı olarak belirlendiği kabul edilirse, bölüşüm sorununun fiyat analizi içinde çözülebilen bir sorun olduğunu savunmak mümkün hale gelebilir. Ancak bu çalışmada ortaya koymaya çalışıldığı üzere ortodoks neoklasik yaklaşım, reel değişkenlerin parasal terimlerle ifade edilmesi gerektiğinde döngüsel bir akıl yürütme ile karşı karşıya kalmakta ve bölüşüm sorununun fiyat analizi içinde çözümlenmesi imkansız hale gelmektedir.

Görelî fiyatların arz ve talep tarafından birlikte belirlendiğini savunan Marshall, neoklasik bir iktisatçı olarak kabul edilmekle birlikte, marjinal faydaya dayalı talep analizinin fırsat maliyeti kavramına analizinde yer vermez. Zira fırsat maliyeti kavramı, reel üretim maliyeti yaklaşımını etkisiz duruma getirecek bir kavram olarak görülür. Marshall'a göre arz fiyatını belirleyen reel üretim maliyeti, esas olarak işçilerin üretim için sarf ettikleri gayret ve çabalar ile parasal sermaye oluşturma fedakarlığı olarak kabul edilen 'bekleme'den oluşur. Görelî fiyatları üretim maliyetinin belirlediği arz ile marjinal faydanın belirlediği talebin birlikte belirlendiğini kabul eden Marshall'ın yaklaşımında, bölüşümün fiyat analizinden önce ve fiyat analizinin dışında belirlenmesi ve fiyat analizine dışsal bir değişken veya parametre olarak verilmesi gerekli bir duruma gelir. Başka bir biçimde ifade edersek, arzın gerisinde reel üretim maliyetinin bulunduğu kabul edilmesi, kar veya ücret oranının fiyat analizi dışında belirlenen ve fiyat analizine dışardan verilen bir parametre olarak benimsenmesi gerektiğini ortaya çıkarır.

Esas olarak Marshall'ın iktisadi analiz yaklaşımını benimseyen Keynes'in iktisadi analizinde, kar oranı yerine parasal faiz oranının fiyat analizi dışında ve reel değişkenlerden bağımsız bir biçimde belirlendiği düşüncesinin kabul edildiği ileri sürülebilir. İçinde yaşadığımız dünyada borç sözleşmeleri ve para ile ifade edilen fiyat listeleri parasal üretim ekonomilerinin temel özellikleri arasında yer alır. Bu nedenle Keynes'in faiz teorisinin, para piyasasında, parasal faiz oranının para arzı ve talebine göre ve esas olarak devletin gözetimi altında çalışan bir bankacılık sistemi ile finansal kurumlar tarafından, geleceğe ilişkin beklentiler de göz önüne alınarak belirlenen bir teori olduğu (Davidson, 1972: 119-121) kabul edilebilir. Faiz oranının önemli ölçüde psikolojik bir değişken olduğunu kabul eden Keynes, bu oranın psikolojik olmaktan çok adetlere ve geleneklere (conventional) bağlı olduğunu söylemenin daha doğru olacağını belirterek, geleceğe ilişkin beklentiler ile bankacılık sistemi ve finansal kurumların faiz oranının belirlenmesindeki önemine işaret eder. Parasal faiz oranının, bu oranın ne olacağına ilişkin mevcut beklentiler ve görüşler tarafından yönetildiğini belirten Keynes'in, sürekli bir değişme içinde olan bir

toplumda, beklenen ‘normal’ bir faiz oranı ile beklenen ‘normal’ bir kar oranı kavramına ihtiyacı yoktur. Bu bağlamda Keynes sürekli ve dayanıklı olduğuna yeterli ölçüde inanılan her hangi bir faiz oranının sürekli ve dayanıklı olacağına işaret eder (Keynes, 1936: 203). Böyle olunca Keynes’e göre para piyasasında reel değişkenlerden bağımsız bir biçimde, fiyat analizi dışında ve fiyat analizinden önce belirlenen parasal faiz oranı için ‘normal’ denilebilecek belirli bir oranın olmadığı söylenebilir. Zira sürekli bir değişme içinde olan iktisadi ve sosyal hayatta *belirsizlik* hakimdir ve statik teori açısından kaçınılmaz olan bir ‘normal’ faiz oranı ile nihai bir ‘denge’ durumuna ihtiyaç duyulmaz (Keynes 1979: 222; Crotty 1994: 111; Nell 1994: 311 ve 318)

Fiyatları temel olarak marjinal fayda ile tüketici tercihlerinin belirlediği ve firmalar açısından sermaye mallarının fiziksel terimlerle ifade edilebildiği kabul edilirse, bölüşüm sorunu neoklasik teoride olduğu gibi fiyat analizi içinde belirlenir duruma gelir. Ancak böyle bir analizin, daha önce ortaya koymaya çalıştığımız gibi, rekabet süreci içinde uzun dönemde ekonominin tümünde eşitlenme eğiliminde olan genel ve tekdüze bir kar oranına veya ‘normal’ bir kar oranına ihtiyacı vardır. Tekdüze ve genel bir kar oranının varlığı için, sermaye mallarının fizik terimler yerine parasal terimler ile ifade edilmesi gerekir. Zira uzun dönem dengesinde normal fiyatlara ulaşılabilmesi, bütün sektörlerde geçerli olan genel ve tekdüze kar oranının hesaplanmasını gerektirmektedir. Sermaye mallarının parasal olarak hesaplanabilmesi ise sermayenin getirisinin bilinmesini gerektirdiği için döngüsel akıl yürütme zorunlu duruma gelir ve marjinal verim analizine dayalı olan bir bölüşüm analizi mantıksal tutarsızlık içine düşer.

Fiyatları temel olarak üretim maliyetinin belirlediği kabul edilirse, bölüşüm paylarından birinin fiyat analizinden önce belirlenmesi ve fiyat analizine dışarıdan verilmesi kaçınılmaz bir duruma gelmektedir. Keynes, Marshall gibi, fiyatların belirlenmesinde arzı belirleyen üretim maliyetlerinin önemini kabul eder. *Para Üzerine Deneme*’nin ‘Bazı Tanımlar’ isimli bölümünde üretim maliyetlerinin fiyatların belirlenmesindeki önemli rolüne işaret edildiği gibi (Keynes, 1930: 111-112), *Genel Teori*’nin ‘Fiyat Teorisi’ ile ilgili bölümünde de üretim maliyetlerin fiyatların belirlenmesindeki önemine tekrar değinilir (Keynes, 1936: 298-301). Birim emeğin parasal ücreti olan ücret-biriminin, Keynes’in analizinde tam istihdam düzeyine yaklaşıncaya kadar sabit kabul edilebileceği anlaşılmaktadır (Keynes, 1936: 295). Öte yandan tam istihdam düzeyine yaklaşıldığında efektif talep artışlarının parasal ücretleri arttıracaklarını ancak bu artışların fiyat artışlarının altında kalacağı belirtilmektedir (Keynes, 1936: 301; ve Keynes, 1939: 44-45). Böyle bir durumda reel ücretlerin azalması ve kar oranının artması beklenir. Ancak özellikle eksik rekabet koşullarının hakim olduğu ortamlarda firmaların üretim miktarları arttıkça marjinal reel maliyetin çok yavaş bir biçimde artması ve hatta bir süre sabit

kalması söz konusu olabilir (Keynes, 1939: 46). Bu gibi durumlarda mal fiyatları da çok yavaş artacağı ve hatta sabit kalacağı için parasal ücret birimi artıyorken reel ücretin artması muhtemeldir. Bu bağlamda reel ücretin efektif talebe göre belirlendiğini söyleyebiliriz (Keynes 1979: 99). Keynes'in analizine göre parasal ücret birimini, marjinal reel maliyeti ve malın fiyatını, dolayısıyla reel ücret ile kar oranını belirleyen temel değişken efektif talep düzeyi olmaktadır (Keynes,1936: 27-28; Pasinetti, 1974: 36-45).

Keynes'in *Genel Teori*'nin ikinci bölümünde ücretin işgücünün marjinal verimine eşit olduğunu kabul etmesi, marjinal verim analizine dayalı bir bölüşüm analizini kabul ettiği anlamına gelmez. Zira Keynes *Genel Teori*'de işgücü talebinin efektif talep; efektif talebin ise belirsizlik ortamında faiz oranı, sermayenin marjinal etkinliği ve tüketim eğilimi tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır. Keynes'in bölüşüm analizine ilişkin bu değerlendirmeyi, sermaye ve işgücü piyasaları hakkında yaptığı analizleri biraz daha ayrıntılı olarak irdelemektedir fayda vardır.

III.2. Yatırım Talebi, İşgücü Talebi ve Marjinal Verim Analizi

Neoklasik iktisatçılar yatırım talebinin, uzun dönemde reel faiz oranına eşitleneceğini kabul ettikleri sermayenin marjinal verimine bağlı olduğunu kabul ederler. Sermayenin marjinal verimi, ekonominin bütünü için toplulaştırılmış bir sermaye büyüklüğüne ihtiyaç duyulduğu ve sermaye birikimi sürecinin devam ettiği bir ortamda, sürekli olarak değişebilen parasal faiz oranına bağlı olarak değişecek bir sermaye değeri söz konusu olacağı için hesaplanamaz duruma gelir (Keynes, 1936: 138; Rotheim, 1998: 373-375). Bunun içindir ki Keynes yatırım talebi analizinde sermayenin marjinal verimi yerine değer terimleri ile tanımlanan sermayenin marjinal etkinliği kavramını kullanmıştır. Bir sermaye malının talep edilmesi için, sermaye malının ömrü boyunca getirmesi beklenen gelir akımının bugünkü değerinin sermayenin arz fiyatından fazla olması gerekir. Başka bir ifade ile söylersek beklentilere bağlı olarak belirlenen sermayenin marjinal etkinliği parasal faiz oranından fazla ise sermaye malı talep edilecektir.

Keynes'in yatırım analizinde parasal faiz oranı ve beklentiler veri iken yatırım talebini sermayenin marjinal etkinliği belirler. Parasal faiz oranı ve beklentiler veri iken her farklı tür sermaye malı için sermayenin marjinal etkinliği şedülleri oluşturulabilir. Bu şedülleri toplulaştırarak ekonominin tümü için sermayenin marjinal etkinliği şedülü elde edilir (Tanyeri, 1994: 44-45; Rotheim, 1998: 373-376). Keynes her hangi bir sermaye malının üretim sürecinde kullanılan miktarı arttıkça o sermaye malının marjinal etkinliğinin azalmasını bir yandan sermaye malının beklenen getirisinin azalmasını, öte

yandan o sermaye malının arz fiyatının artma eğilimi içine girmesinin bir sonucu olduğunu ileri sürer. Sermaye malının arz fiyatının artması eğilimi, kısa dönemde sermaye malı üretiminde azalan verim ve marjinal analiz yaklaşımına ağırlık verildiğine, sermaye malının beklenen getirisinin azalmasının ise uzun dönemde artan sermaye malı miktarının satılabilmesi için fiyatının azalması gereğine işaret eder. Sermaye malının miktarının artışı ile sermayenin getirisinin azalması, sermaye kazancının sermayenin veriminin değil kılığının bir sonucu olduğunu gösterir. Sermayenin kıt olması ise para üzerindeki faiz rekabetinin varlığına bağlıdır. Sermayenin getirisini temsil eden sermayenin marjinal etkinliği faiz oranı düştüğü için azalıyorsa sermaye varlığının verimi hakkında bir şey söylemek mümkün olmaktan çıkar (Keynes, 1936: 213; Tanyeri, 1994: 41, Rotheim, 1998: 376-377). Bu durumda Keynes'in *Genel Teori*'de yaptığı analizin marjinal verim analizi dışına çıkan bir yaklaşım içinde olduğu söylenebilir.

Keynes'e göre işgücü talebi; beklentiler, parasal faiz oranı, sermayenin marjinal etkinliği ve tüketim eğilimine göre belirlenen efektif talep düzeyine bağlıdır. Ücret birimi ile ölçülen her efektif talep düzeyi ile bu efektif talep düzeyine karşı gelen bir istihdam hacmini gösteren bir istihdam fonksiyonu bulunabilir. Ancak böyle bir istihdam fonksiyonu, işgücü talebinin marjinal verime değil efektif talebe bağlı olduğunu gösterir. Keynes ücretin işgücünün marjinal verimine eşit olma eğilimi içinde olduğunu kabul etmekle birlikte bu kabul marjinal verim analizine dayalı bir işgücü talep fonksiyonunu kabul ettiği anlamına gelmez. Öte yandan ücretin işgücünün marjinal verimine eşit olduğunu öne süren neoklasik postülanın gönülsüz işsizliğin mevcut olduğu eksik istihdam durumlarında geçerli olduğunu kabul etmeyen Keynes, işsizliğin anlaşılması açısından arz-talep yaklaşımının dışına çıkmaktadır (Tanyeri, 1998: 39-40; Rotheim, 1998: 362).

Keynes'in gelir ve istihdam teorisi ile bölüşüm analizinin, bir birinden farklı iki temel iktisadi düşünce okulunun veya iktisadi sorunun ne olduğuna ilişkin iki farklı vizyonun etkisi altında kaldığını söylemek mümkündür (Garegnani, 1978: 58). Bu düşünce okullarından birincisi kapitalist toplumun temel iktisadi sürecinin sermaye birikimi süreci olduğunu kabul eden klasik-Marksist düşünce okulu, ikincisi ise temel iktisadi sorunun veri kıt kaynakların etkin kullanımı veya etkin kaynak tahsisi olduğunu kabul eden neoklasik düşünce okuludur. Neoklasik okul marjinal kavramlara dayalı arz-talep analizini esas alan bir düşünce okulu iken klasik-Marksist düşünce okulu esas olarak ekonomide üretilen toplam ürünün sınıflar arasındaki bölüşümünden hareketle gelir düzeyinin nasıl belirlendiğini ve sermaye birikimi süreci ile iktisadi büyüme ve kalkınma sorunlarını analiz etmeyi amaçlayan bir düşünce okuludur (Tanyeri, 1998: 41; Özel, 2001: 27-33).

Keynes'in analizinin temel bağımsız değişkenleri efektif talep düzeyini belirleyen parasal faiz oranı, sermayenin marjinal etkinliği ve tüketim eğilimidir. Efektif talep ve efektif talebin önemli bileşeni olan yatırım hacmi, geleceğe ilişkin beklentilerin değişmesi sonucu nispeten kolayca değişen sermayenin marjinal etkinliği ve parasal faiz oranı ile tüketim eğilimine bağlı olarak değişirler. Yatırımlar yapan işadamları, yatırımları sadece iktisadi hesaplara dayalı olarak değil aynı zamanda varlıklarının olmazsa olmaz koşulu olan olumlu bir şeyler yapma içgüdülerine göre yaparlar. Bu anlamda Keynes'in bir yatırım fonksiyonu oluşturarak analizini kapatmak yerine açık bir analizi benimsediği kabul edilebilir. Zira iktisadi faaliyet kesinliğe imkan vermeyen belirsizlikler içinde gerçekleşmektedir (Keynes, 1937a: 113-115).

Yatırım hacmi ve dolayısı ile efektif talep değiştiğinde gelir ve istihdam düzeyi ile sermaye birikimi hızı ve gelir düzeyinin değişmesine bağlı olarak ekonomide fiilen gerçekleşen kar ve ücret oranları değişecektir. Böyle olunca durağan bir durumda ve tam istihdam düzeyi civarında geçerli olması beklenen marjinal analizin bölüşüme ilişkin sonuçlarını Keynes'in analizinde bulmak pek kolay değildir. Keynes gelir ve istihdam teorisini, klasik-Marksist düşünce okulunun vizyonu üzerine kurmakla beraber, neoklasik düşünce okulunun kullandığı marjinal kavramlara da analizinde yer vermektedir. Bu nedenle Keynes'in analizinin iki farklı düşünce okulunun etkisi altında kaldığını söylemek mümkün olmaktadır.

SONUÇ

Keynes'in sermaye birikiminin sürdüğü parasal bir girişimci ekonomisini incelemek üzere geliştirdiği gelir ve istihdam analizi bir açık sistem analizidir. Keynes'in analizinde yatırım hacmi ve dolayısı ile efektif talep parasal faiz oranı ile sermayenin marjinal etkinliği tarafından belirlenir. Faiz oranı ile sermayenin marjinal etkinliği ise, bankacılık sistemi ve geleceğe ilişkin beklentiler tarafından ve önceden kestirilemeyecek bir biçimde belirlendiği için Keynes'in sistemini kapatacak bir yatırım fonksiyonu oluşturmak mümkün olmaktan uzaktır. Bu nedenle Keynes'in yaklaşımını mantıksal sonuçlarına götürürsek bir bölüşüm teorisi ve bir fiyat teorisi kurmak imkansız duruma gelebilir. Parasal bir ekonomide geleceğe ilişkin beklentilerin değişmesi; likidite tercihini, parasal faiz oranını, sermayenin marjinal etkinliğini ve tüketim eğilimini değiştirecek ve işadamlarının yatırım yapma içgüdülerine de bağlı olarak, yatırım hacmi ve efektif talep değişerek ekonomide fiilen gerçekleşen kar oranının, ücret oranının ve mal fiyatlarının değişmesine yol açacaktır. Yatırım hacminin ve dolayısı ile efektif talep düzeyinin ne olacağını kesin olarak bilemeyeceğimiz için ve bilemediğimiz sürece, gelir ve istihdam düzeyinin, kar ve ücret oranının ve mal fiyatlarının ne olacağını da kesin olarak bilemeyiz

(Townshend, 1937: 168-169; Rotheim, 1993: 199-207, Tanyeri, 1998: 42). Bunun içindir ki Keynes iktisadi analize ilişkin yanılmaz çözümler olmadığını, iktisadi sistemi sembolik düzmece-matematiksel yöntemlerle resmetmenin büyük bir hata olacağını belirtir (Keynes, 1936: 297). İktisadi sistemi analiz ederken kayan denge yöntemini benimsemesinin nedeni de incelediği sistemin açık bir sistem olduğunun farkında olmasıdır.

“Doğası gereği bir iktisadi değişme biçimi veya yöntemi” olan kapitalizm “asla durağan olamaz” (Schumpeter, 1957: 82). Zira kapitalist bir ekonomide iktisadi faaliyeti yönlendiren sermaye sahipleri varlıklarını sürdürebilmek için üretimde kullandıkları sermaye miktarını sürekli olarak arttırmak, yenilikler yapmak ve teknolojik gelişmeyi sağlamak zorundadırlar. İktisadi faaliyet parasal bir kapitalist ekonomi içinde yürütüldüğü için ve yürütüldüğü sürece sermaye birikiminin devamı için kaçınılmaz olan yatırımların ve dolayısı ile efektif talebin hangi düzeyde oluşacağını önceden tahmin edebilecek bir teori oluşturmak mümkün değildir. Bunun için Keynes’in analizi bir kısa dönem analizidir ve uzun dönem ‘denge’ durumları ile ilgilenmez (Arestis& Kitromilides, 1990: 3). Bu nedenle Keynes’in uzun döneme ilişkin bir ‘normal’ kar kavramına sahip olmadığı söylenebilir (Robinson, 1971: 30). Kısa dönemde ‘rant-benzeri’ olarak kabul edilen ve sermayenin marjinal etkinliği olarak tanımlanan kar, ve dolayısı ile ücret, efektif talep düzeyine göre belirlenen bir değişken durumuna gelir.

Keynes’in analizinde, para piyasasında beklentilere bağlı olarak değişen likidite tercihi ve para talebi ile bankacılık sistemi ve finansal kurumların etkilediği para arzı ve talebine göre belirlenen faiz oranı analizin önemli bağımsız değişkenlerden biridir. Faiz oranı, sermayenin marjinal etkinliği ve tüketim eğilimi ile birlikte yatırım hacmini, efektif talebi, gelir ve istihdam düzeyi ile kar ve ücret oranlarını ve böylece fiyatlar genel düzeyini belirler. Keynes’in, sermayenin marjinal etkinliğinin faiz oranını belirlediğini söylemek yerine faiz oranının sermayenin marjinal etkinliğini belirlediğini söylemek daha doğru olduğunu belirtmesi (Keynes, 1937a: 123) bu bağlamda her halde daha iyi anlaşılır. Yine bu bağlamda Keynes’de faiz oranının, fiyat analizinden önce ve fiyat analizinin dışında, kurumsal ve tarihsel koşullar ile geleceğe ilişkin beklentilere göre belirlendiğini ileri sürmek mümkündür.

KAYNAKÇA

Asimokopulos A. (1982) “Keynes’s Theory of Effective Demand Revisited”, *Australian Economic Papers*, 21, 18-36.

- Asimokopulos A, (1990) "The Theoretical Significance of Keynes's General Theory", in P. Arestis & Y. Kitromilides (eds), **Theory and Policy in Political Economy**, Aldershot: Edward Elgar, 14-42.
- Arestis P. (1996) "Introduction" in P. Arestis (ed.), **Keynes, Money and the Open Economy**, Cheltenham, Edward Elgar, xi-xxii.
- Arestis P.& Y. Kitromilides (1990) "Introduction" in P. Arestis & Y. Kitromilides (eds.), **Theory and Policy in Political Economy**, Aldershot: Edward Elgar, 1-13.
- Baumol W.J. (1983) "Marx and the Iron Law of Wages", **American Economic Review Papers and Proceedings**, 73(2), 303-308.
- Bhaduri A. & J. Robinson (1980) "Accumulation and Exploitation: An Analysis in the Tradition of Marx, Sraffa and Kalecki", **Cambridge Journal of Economics**, 4, 103-115.
- Ciccarone G. (1998) "Prices and Distribution in a Sraffian Credit Economy", **Review of Political Economy**, 10(4), 399-413.
- Crotty J. (1994) "Are Keynesian Uncertainty and Macrotheory Compatible? Conventional Decision Making, Institutional Structures and Conditional Stability in Keynesian Macromodels" in Dymski G. & R. Pollin (eds.), **New Perspectives in Monetary Macroeconomics**, Ann Arbor: The University of Michigan Press, 105-139.
- Davidson P. (1972) "Money and the Real World" in L. Davidson (ed.), **Money and Employment, The Collected Writings of Paul Davidson**, Vol.1, London: Macmillan, 1990, 116-131.
- Dobb M. (1973) **Theories of Value and Distribution Since Adam Smith**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Eatwell J. (1977) "Irrelevance of Returns to Scale in Sraffa's Analysis", **Journal of Economic Literature**, 15(1), 61-68.
- Eatwell J.& M. Milgate (1983) "Introduction" in J. Eatwell & M. Milgate (eds.), **Keynes's Economics and the Theory of Value and Distribution**, New York: Oxford University Press, 1-17.
- Eatwell J.& M. Milgate (1983) "Theories of Value, Output and Employment" in J. Eatwell & M. Milgate (eds.), **Keynes's Economics and the Theory of Value and Distribution**, New York: Oxford University Press, 93-128.
- Ertürk K. (1996) "On the Keynesian Notion of Equilibrium Dynamics", **Cambridge Journal of Economics**, 20(3), 371-386.

- Galbraith J.K. (1996) "Keynes, Einstein and Scientific Revolution" in P. Arestis (ed.), **Keynes, Money and the Open Economy**, Cheltenham: Edward Elgar, 14-21.
- Garegnani P. (1976) "On a Change in the Notion of Equilibrium in Recent Work on Value and Distribution" in Eatwell J. & M. Milgate (eds.), **Keynes's Economics and the Theory of Value and Distribution**, New York: Oxford University Press, 1983, 129-145.
- Garegnani P. (1978) "Notes on Consumption, Investment and Effective Demand" in J. Eatwell & M. Milgate (eds.), 21-69.
- Garegnani P. (1984) "Value and Distribution in the Classical Economists and Marx" **Oxford Economic Papers**, 36(2), 291-325.
- Hahn F. (1982) "The Neo-Ricardians", **Cambridge Journal of Economics**, 6(4), 353-374.
- Hutchison T.W. (1973) "The 'Marginal Revolution' and the Fall of English Classical Political Economy" in R.D.C. Black *et.al.*(eds.), **The Marginal Revolution in Economics**, Durham: Duke University Press, 176-202.
- Keynes J.M. (1930) **Collected Writings of John Maynard Keynes, Vol. V, A Treatise on Money**, in two volumes, **I. The Pure Theory of Money**, London: Macmillan, 1971.
- Keynes J.M. (1936) **The General Theory of Employment, Interest and Money**, London: Macmillan, 1961.
- Keynes J.M. (1937a) "The General Theory of Employment" in **The Collected Writings of John Maynard Keynes, Vol. XIV, The General Theory and After, Part II. Defence and Development**, D. Moggridge (ed.) London: Macmillan, 109-123.
- Keynes J.M. (1937b) "The 'Ex Ante' Theory of the Rate of Interest" in D. Moggridge (ed.), **The Collected Writings of John Maynard Keynes, Vol. XIV**, London: Macmillan, 215-223.
- Keynes J.M. (1939) "Relative Movements of Real Wages", **Economic Journal**, 49, 34-51.
- Keynes J.M. (1973) **Collected Writings of John Maynard Keynes, Vol XIII, The General Theory and After Part I Preparation**, D. Moggridge (ed.), London: Macmillan, 1973.
- Keynes J.M. (1979) **Collected Writings of John Maynard Keynes, Vol XXIX, The General Theory and After, A Supplement**, D. Moggridge (ed.), London: Macmillan, 1979.

- Knight F. (1921) **Risk, Uncertainty and Profit**, Chicago: University of Chicago Press, 1971.
- Marshall A. (1969) **Principles of Economics**, London: Macmillan, Student Edition.
- Milgate M. (1982) **Capital and Employment A Study of Keynes's Economics**, London: Academic Press.
- Minsky H.P. (1985) "The Financial Instability Hypothesis: A Restatement" in P. Arestis & T. Skouras (eds.), **Post Keynesian Economic Theory**, New York: M. E. Sharpe.
- Mongioli G. (1991) "Keynes, Sraffa and the Labour Market", **Review of Political Economy**, 3(1), 25-42.
- Nell E. (1994) "Minsky, Keynes and Sraffa. Investment and the Long Period" in Dymski G.&R. Pollin (eds.) **New Perspectives in Monetary Macroeconomics**, Ann Arbor: The University of Michigan Press, 311-335.
- Özel H. (2001) "İktisadi Analiz Tarihine Nasıl Yaklaşmak Gerekir?" **H.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**, 19(2), 19-38.
- Özel H. (2002) "Bir Zenginlik Teorisi Olarak Klasik İktisadi Analizin Yöntemi" **Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 2(4), 146-171.
- Panico C. (1988) **Interest and Profit in the Theories of Value and Distribution**, London: Macmillan.
- Pasinetti L.L. (1974) "The Economics of Effective Demand" in L.L. Pasinetti (ed.), **Growth and Income Distribution**, Cambridge: Cambridge University Press, 29-53.
- Pasinetti L.L. (1977) **Lectures on the Theory of Production**, London: Macmillan.
- Pasinetti L.L. (1999) "J.M. Keynes's 'Revolution'- The Major Event of Twentieth Century Economics" in L.L. Pasinetti & B. Schefold (eds.), **The Impact of Keynes on Economics in the 20th Century**, Cheltenham: Edward Elgar, 3-15.
- Pivetti M. (1991) **An Essay on Money and Distribution**, London: Macmillan.
- Ricardo D. (1817) **Ekonomi Politîğin ve Vergilendirme İlkeleri**, (çev. T. Ertan), İstanbul: Belge Yayınları, 1997.
- Robbins L. (1934) "Introduction" in K. Wicksell, (ed.), **Lectures on Political Economy, Vol.I General Theory**, London: Routledge, Kegan and Paul, VII-XIX.

- Robinson J. (1934) "Euler's Theorem and the Problem of Distribution", **Economic Journal**, 44, 398-414.
- Robinson J. (1964) "The Theory of Distribution" in J. Robinson (ed.), **Collected Economic Papers**, Vol II, Oxford: Basil Blackwell, 145-158.
- Robinson J. (1967) "Marginal Productivity" in J. Robinson (ed.), **Collected Economic Papers**, Vol. IV, New York: Humanities Press, 1973, 129-138.
- Robinson J. (1970) "Capital Theory Up-To-Date" in J. Robinson (ed.), **Collected Economic Papers**, Vol.IV, New York: Humanities Press, 1973, 144-154.
- Robinson J. (1971) **Economic Heresies**, New York: Basic Books.
- Roncaglia A. (1977) "Sraffa and Price Theory: An Interpretation" in Schwartz J. (ed.), **The Subtle Anatomy of Capitalism**, Santa Monica: Good Year Publishing Co., 371-380.
- Rotheim R.J. (1993) "On the Indeterminacy of Keynes's Monetary Theory of Value", **Review of Political Economy**, 5(2), 197-216.
- Rotheim R.J. (1998) "Keynes and the Marginalist Theory of Distribution", **Journal of Post Keynesian Economics**, 20(3), 355-388.
- Sawyer M. (1996) "Money, Finance and Interest Rates: Some Post Keynesian Reflections" in P. Arestis (ed.) **Keynes, Money and the Open Economy**, Cheltenham: Edward Elgar, 50-67.
- Schumpeter J.A. (1954) **History of Economic Analysis**, (7th printing), New York: Oxford University Press, 1968.
- Schumpeter J.A. (1957) **Capitalism, Socialism and Democracy**, (7th impression), London: Allen & Unwin.
- Shapiro N. (1978) "Keynes and Equilibrium Economics", **Australian Economic Papers**, 17, 207-223.
- Smith A. (1776) **Ulusların Zenginliği**, (Çev. A.Yunus ve M. Bakırcı), (2nci baskı), İstanbul: Alan Yayıncılık, 1997.
- Stigler G.J. (1941) **Production and Distribution Theories**, New York: Agathon Pres, 1968.
- Tanyeri İ. (1984) **Fiyat Teorisi Ölçek Ekonomileri ve Teknolojik Gelişme**, Ankara: H.Ü. İ.İ.B.F. Yayını.

- Tanyeri İ. (1985) “Marshall’da İkame Kavramı”, **H.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, 3(1-2), 349-360.
- Tanyeri İ. (1994) “Keynes’de Faiz Oranı, Sermayenin Marjinal Etkinliği ve Yatırım Analizi”, **H.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, 12, 33-50.
- Tanyeri İ. (1998) “Keynes’in İstihdam ve Ücret Analizi”, **H.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, 16(1-2), 29-46.
- Tanyeri İ. (2000) “David Ricardo’nun İktisadi Analizi Üzerine”, **H.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, 18(2), 1-15.
- Tanyeri İ. (2003) “İktisat ve Yöntemleri Üzerine”, **H.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, 21(1), 25-50.
- Townshend H. (1937) “Liquidity Premium and the Theory of Value”, **Economic Journal**, 47, 157-169.
- Wicksell K. (1893) **Value, Capital and Rent**, New York: Augustus M. Kelley, 1970.
- Wicksell K. (1900) “Marginal Productivity as the Basis of Distribution” in K.Wicksell (ed.), **Selected Papers on Economic Theory**, New York: Augustus M. Kelley, 1969, 93-120.
- Wicksell K. (1901) **Lectures on Political Economy**, Vol.I, General Theory, London: Routledge & Kegan Paul, 1934.